

Беляєва Г.Є.

УДК 336.02

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто сутність фінансової безпеки підприємства як складової економічної безпеки, визначено критерії оцінки фінансової безпеки. Проаналізовано та подано систему принципів формування фінансової безпеки як основи функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Охарактеризовано основні елементи механізму управління фінансовою безпекою підприємства, подано взаємозв'язок між ними. Наведено алгоритм формування підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, принципи забезпечення фінансової безпеки, управління фінансовою безпекою підприємства

Аннотация. В статье рассмотрена сущность финансовой безопасности предприятия как составляющей экономической безопасности, определены критерии оценки финансовой безопасности. Проанализирована и представлена система принципов формирования финансовой безопасности как основы функционирования механизма обеспечения финансовой безопасности предприятия. Охарактеризованы основные элементы механизма управления финансовой безопасностью предприятия, представлена взаимосвязь между ними. Приведен алгоритм формирования подсистемы управления финансовой безопасностью предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, принципы обеспечения финансовой безопасности, управление финансовой безопасностью предприятия

Summary. The article describes the essence of the enterprise financial security as a part of the economic security. There evaluation criteria of financial security is identified. A system of financial security formation principles were analyzed and presented. That is considered as the basis of a mechanism to ensure the enterprise financial security. The main elements of the mechanism of financial security enterprise management were outlined. As a definition result are the basic principles of ensure financial security mechanism. There are the systemic nature; strategies orientation to ensure the financial security of the enterprise financial strategy; flexibility; efficiency; continuous monitoring availability of actual and potential threats to internal and external financial security company, the cost optimizing of providing financial security company Due to scientific research the relationship between the main elements of the financial security mechanism is showed. An algorithm for forming control subsystem of enterprise financial security is developed. There are the main conclusion: the mechanism of financial security allows to ensure financial stability, liquidity, solvency, to implement a financial strategy, ensuring optimal engagement and effective use of financial resources and ensure sustainable financial independence of the company.

Keywords: economic security, financial security, principles of financial security, financial management enterprise security

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки України забезпечення фінансової безпеки можливе на основі системного управління фінансово-економічними ресурсами держави, регіонів, підприємств. Ефективне функціонування підприємств зумовлюється стійкістю їх фінансово-економічної системи, можливістю протистояти зовнішнім загрозам в сфері фінансів реального сектору економіки, тому актуальним є формування механізму управління фінансовою безпекою підприємств.

Аналіз останніх публікацій. Фінансова безпека підприємства, будучи підсистемою економічної безпеки, ще не виділена в самостійну область фінансового менеджменту, а розглядається в окремих його аспектах. Дані питання знаходять своє відображення у роботах вітчизняних і закордонних учених, серед яких слід виділити: Л. Абалкіна, І. Бланка, О.І.Барановського, В. Геєць, К. Горячеву, М. Єрмошенко, С.М. Ілляшенко, Л. Козака, І.Ревак, Н. Реверчука, А. Шеремета та ін.

Слід зазначити, що проблема формування механізму управління фінансовою безпекою на рівні підприємства в Україні вивчена недостатньо. Основна увага в дослідженнях і публікаціях робиться на антикризовому управлінні підприємствами. Але останнє стає необхідним лише тоді, коли підприємство опинилося у стані фінансової кризи, тобто фінансової небезпеки та виникає можливість банкрутства. Для уникнення цього, доцільним є розробка та впровадження постійно функціонуючого механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Метою статті є теоретичне обґрунтування елементів формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Виклад результатів дослідження. Науковці розглядають фінансову безпеку підприємства у якості основного елементу системи його економічної безпеки. І серед функціональних складових економічної безпеки саме фінансова складова вважається провідною й вирішальною, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи. Як самостійний об'єкт управління поняття «фінансова безпека» розглядається досить виокремлено. Виходячи з вирішальної ролі фінансової безпеки у забезпеченні економічної безпеки підприємства поняття «фінансова безпека» має право на самостійне існування і дослідження як окремої економічної категорії, так само як і фінансовий менеджмент по відношенню до менеджменту взагалі. До функціональної структури фінансової діяльності і відповідно - фінансової безпеки підприємства - доцільно відносити наступні складові: бюджетну, грошово-кредитну, валютну, банківську, інвестиційну, фондову, страхову, що є комплексним підходом на відміну від існуючих [1, 2].

У науковій літературі можна знайти достатню кількість визначень структури механізму управління безпекою підприємства. Так, до механізму стійкості включають тільки засоби фінансової, організаційної, інформаційної й методичної підтримки діяльності підприємства [3], що є досить вузьким розумінням складу механізму безпеки. В.Л. Ліпкан вважає, що механізм безпеки включає сукупність цілей, функцій, принципів і методів, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування системи безпеки [4]. У даному визначенні не вистачає акценту на формуванні певної організаційної структури, без якої не може функціонувати будь-яка система. Інші автори включають у механізм економічної безпеки використовувати засоби, методи й заходи, сукупність яких надає можливість захистити свої структурні підрозділи, зберегти і ефективно використовувати фінансові, матеріальні й інформаційні ресурси [5, 6].

І.А. Бланк вважає, що до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства входять наступні складові: система державної нормативно-правової регуляції фінансової безпеки підприємства, ринковий механізм регуляції фінансової безпеки підприємства, внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства, система методів управління, система інструментів управління [7]. Такий підхід є найбільш комплексним, однак і в ньому відсутня організаційна структура управління фінансовою безпекою підприємства.

Найбільш системним і повним є підхід М.М. Єрмошенко, який відносить до складу механізму управління такі складові: економічні закономірності, цілі та завдання управління, функції, організаційну структуру, принципи управління, методи управління, кадри управління, техніку й технологію управління, критерії оцінки ефективності системи управління [8]. Використовуючи даний підхід, а також узагальнюючи сутність і склад механізму управління, що наведено у наукових працях вітчизняних і закордонних учених, до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства слід віднести наступні елементи (складові): сукупність фінансових інтересів підприємства, функції, принципи й методи управління, організаційну структуру, управлінський персонал, техніку й технології управління, фінансові інструменти, критерії оцінки рівня фінансової безпеки.

Таким чином, під механізмом управління фінансовою безпекою підприємства доцільно розуміти єдність процесу управління й системи управління. У такій єдності закладене діалектичне протистояння змісту (процес управління) і форми (структура управління).

Фінансові інтереси підприємства на кожному конкретному етапі його функціонування знаходять своє вираження в місії й цілях підприємства. Вони враховуються у процесі реалізації таких функцій, як програмування (включаючи прогнозування) і планування, що є невід'ємною частиною процесу управління. Тому фінансові інтереси підприємства у повинні враховуватись у якості місії й цілей, що входять до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Будь-який вид управління базується на принципах, що є відображенням об'єктивних закономірностей даного процесу. Сукупність певних принципів визначає межі процесу управління. Тому управління фінансовою безпекою підприємства здійснюється за наступними принципами: первинність господарського законодавства; застосування програмно-цільового управління; обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії; інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту; забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу; взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства; необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз; відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії; координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві; необхідність і своєчасність удосконалення в разі потреби системи фінансової безпеки підприємства; наявність зворотного зв'язку; необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки; мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства [2].

Дослідивши існуючі підходи до визначення цих принципів, можна зробити висновок, що науковці пропонують досить переобтяжений їх перелік, який містить, інколи, дублювання з принципами управління підприємством. Тому, варто принципи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання звести до такого переліку [9]:

1. системність (наявність певної сукупності елементів, що забезпечують функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства);
2. орієнтованість стратегії забезпечення фінансової безпеки на фінансову стратегію підприємства;
3. гнучкість (можливість оперативного пристосування до динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища);
4. результативність (здатність своєчасно попереджати та/або ефективно долати негативний вплив загроз, при цьому забезпечуючи розвиток підприємства);
5. наявність системи постійного моніторингу реальних та потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру фінансовій безпеці підприємства;
6. оптимізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства (витрати на попередження та/або подолання загрози повинні бути адекватними її рівню та обсягу).

Дані принципи між собою взаємопов'язані, тому недотримання хоча б якогось з них негативно вплине на ефективність функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Метод управління виступає як спосіб забезпечення фінансової безпеки підприємства і передбачає наявність інструмента управління фінансовою безпекою. Даним інструментом можуть виступати певні

фінансові технології, що безпосередньо використовуються при реалізації методу. Сукупність ефективних методів управління надає можливість реалізувати сам процес управління. А організаційна структура виступає основою будь-якою системи управління, завдяки якій управлінський персонал й реалізує чіткі функції. На сучасному етапі менеджмент також передбачає наявність і використання визначеної техніки управління, до якої відносяться мережі Інтернет та інші важливі технології. Технологія управління виступає як процес прийняття й реалізації управлінських рішень, і в такому вигляді, безумовно, необхідна для забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Крім наведених складових механізму фінансової безпеки підприємства, до його складу слід включати критерії оцінки рівня фінансової безпеки. Наявність даних критеріїв надає можливість якісно й кількісно оцінити рівень фінансової безпеки на різних підприємствах. Збалансована та підходяща сукупність певних критеріїв оцінки рівня фінансової безпеки підприємства пов'язана із необхідністю обґрунтувати доцільність формування й наступного розвитку системи управління фінансовою безпекою підприємства, а також вчасно виявляти загрози у фінансовій сфері, і відповідним чином впливати на зниження рівня їх впливу або повне усунення.

Зважаючи на те, що підсистема управління фінансовою безпекою підприємства не буде ефективно функціонувати без власного забезпечення, вона повинна включати:

1. нормативно-правове забезпечення, що включає як законодавчі й нормативні акти державного регулювання, так і акти, накази, інструкції, вимоги, статутні положення, методики діяльності по забезпеченню фінансової безпеки на самому підприємстві. Усі вони є обов'язковими для виконання на підприємстві;
2. організаційно-методичне забезпечення, що припускає необхідність відповідної організаційної структури, що включає сукупність підрозділів, керівників і персоналу, які відповідають за рівень фінансової безпеки на підприємстві;
3. технічне забезпечення, що здійснюється із забезпеченням інформаційною технікою й технологіями, а також відповідними програмами для аналізу, планування, виявлення загроз;
4. інформаційне забезпечення, що включає в себе всі дані, показники, параметри, які потрібні для аналізу та планування фінансової безпеки підприємства;
5. кадрове забезпечення, як здатність аналізувати, вчасно виявляти загрози, їх рівень і можливий вплив на фінансовий підприємства, а також планувати фінансову безпеку. Для цього необхідний відбір, розміщення й підвищення кваліфікації кадрів, які відповідають за забезпечення фінансової безпеки підприємства;
6. фінансове забезпечення, що враховує фінансові потреби для здійснення механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Підсистему управління фінансовою безпекою слід формувати з урахуванням розмірів, масштабу та видів діяльності підприємства, фінансових можливостей, його домінанти на конкурентному ринку. При цьому слід дотримуватися певного алгоритму (рис. 1) [7, 10].

Важливою складовою механізму управління фінансовою безпекою підприємства є сукупність функцій, що повинні реалізувати даний механізм. У науковій літературі висвітлюється різноманітний набір функцій управління фінансовою безпекою. Так, І.А. Бланк у групі таких функцій виділяє наступні: формування ефективних інформаційних систем, здійснення аналізу стану фінансової безпеки, здійснення планування заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства, розробка результативної системи стимулювання реалізації ухвалених рішень, здійснення ефективного контролю над реалізацією ухвалених рішень у галузі забезпечення фінансової безпеки підприємства [7].

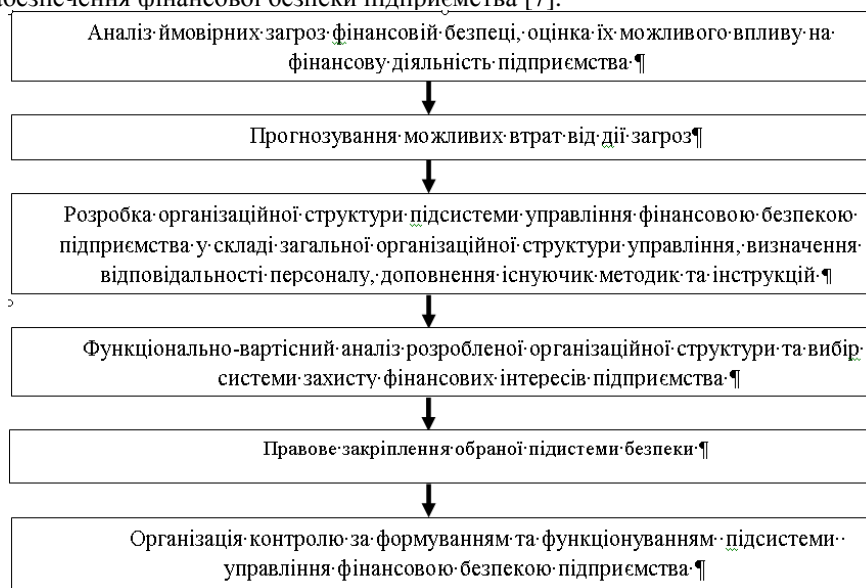

Рис. 1. Алгоритм формування підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства

Однак наведені функції можуть виступати завданнями або методами забезпечення фінансової безпеки підприємства. Тому, базуючись на теорії управління, до основних функціям управління фінансовою безпекою підприємства доцільно віднести: 1) планування, включаючи програмування й прогнозування; 2) організацію й регулювання; 3) стимулювання; 4) контроль сукупності, облік, аналіз та аудит. На стадії планування розробляються оперативні та щорічні фінансові плани, концепції, стратегічні програми й прогнози забезпечення фінансової безпеки.

Розглянуті підходи до визначення сутності механізму управління фінансовою безпекою підприємства дають можливість розкрити процес і конкретні завдання формування цього механізму. Певні елементи механізму управління фінансовою безпекою на багатьох підприємствах вже сформовані й функціонують, згідно специфіки та напрямів їх діяльності. Тому з метою комплексного формування механізму управління фінансовою безпекою стає необхідним переосмислити конкретні задачі існуючих елементів механізму, переорієнтувати їх на виконання завдань, що пов'язані із забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Висновки. Механізм фінансової безпеки підприємства дозволяє: забезпечити фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність; самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію; забезпечити оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства та забезпечити достатню фінансову незалежність підприємства. Також даний механізм повинен забезпечувати відповідність між активами та зобов'язаннями підприємства.

Таким чином, завдання формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства полягає у визначенні фінансових інтересів, у вигляді місії та фінансових цілей підприємства, доповнення функцій і завдань, реалізація яких буде спрямована на забезпечення фінансової безпеки на основі аналізу сильних та слабких сторін, а також методу розробки та, принципів забезпечення фінансової безпеки сценаріїв розвитку подій, визначення критеріїв оцінки рівня фінансової безпеки, підсистеми інформаційно-аналітичного забезпечення.

Джерела та література:

1. Портнова Г. О. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки / Г.О. Портнова, В. М. Антоненко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 347–357
2. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с.
3. Козаченко Г. В. Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості. [монографія] / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова, В. Ю. Медяник. – К. : Лібра, 2003. – 328 с.
4. Ліпкан В. А. Безпекознавство: [навч. посібник] / В. А. Ліпкан. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
5. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства // Ю. В. Лаврова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С. 127–129
6. Глущенко С. В. Управление финансовым риском и экономическая безопасность предприятия / С. В. Глущенко // Наукові праці ДонНТУ. – 2002. – Вип. 47. – С. 22–29.
7. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
8. Єрмошенко М. М. Засади стратегічного планування фінансової безпеки держави / М. М. Єрмошенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Т. 6. – 2002. – С. 19–24.
9. Лаврухіна М. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / М. О. Лаврухіна / Електронне видання. Серія економічна [Електронний ресурс] : http://www.rusnauka.com/17_APSN_2013/Economics/10_141504.doc.htm
10. Барановський О. І. Фінансова безпека : [моногр.] / О. І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. - К. : Фенікс, 1999. – 338 с.